

Asia: VN/14930/2022

Vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen; työryhmän ehdotus

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

LAUSUNTOPYYNTÖ VN/14930/2022

Oikeusministeriö

Vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen

Pelastakaa Lapset ry lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Elatusapu vuoroasumistilanteessa -työryhmän laatima ehdotus ohjeesta selkeyttää oikeusministeriön vuonna 2007 julkaisemaa ohjetta elatusavun suuruuden arvioimiseksi (OM 2007:2).

Pelastakaa Lapset ry mukaan ehdotus ohjeistuksesta elatusavun määrittämiseksi vuoroasumistilanteessa on kannatettava. Vuoroasuminen on yleistynyt lapsen asumisjärjestely ja sen myötä on huomioitava vuoroasumisen lapsivaikutukset kaikilla lapsen elämän tasoilla. Kun vuoroasumisen edellytykset ovat riittävät molempien vanhempien elämäntilanteessa, tukee se myös parhaiten lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä.

Ehdotus selkeyttää elatusavun laskemisen perusteita vuoroasumistilanteessa, mutta joitakin huomioita tulisi tehdä, jotta vuoroasuminen mahdollistuu paremmin myös pienituloisille perheille.

Pelastakaa Lapset ry esittämät huomioon otavat näkökulmat:

1. Lapsen oikeudet

Elatusavun määrittämisen ohjeistuksen päivittäminen vuoroasumisen tilanteissa on tarpeellista lapsen oikeuksien näkökulmasta. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 27 artiklan mukaan lapsella on oikeus riittävään elintasoon, joka toteutuu ensisijaisesti vanhempien elatuksena ja 26 artiklan mukaan lapsen oikeuden sosiaaliturvaan, joka liittyy erityisesti elatustukea koskeviin ohjeistuksiin.

Elatusavun määrittämisen ohjeistuksen ehdotusta laatiessa työryhmä on kuullut keskeisten etujärjestöjen edustajia ja muita asiantuntijatahoja, mutta lasten kuulemista ja lapsivaikutusten arviointia ei ilmeisesti ole toteutettu. Tästä ei ole mainintaa ohjeessa, joten lapsivaikutusten arviointi olisi huomioitava.

2. Pienituloiset perheet

Vuoroasumiseen liittyvien taloudellisten tilanteiden huomiointi on erityisen tärkeää. Ohjeistuksen päivittäminen on tarpeellista lapsen oikeuksien näkökulmasta, koska lapsille tulee turvata mahdollisuus asua molempien vanhempiensa luona, riippumatta vanhempien tulotasosta. Pienituloisuus ja lapsiperheköyhyys ovat usein esteenä vuoroasumiselle, erityisesti mikäli molemmat vanhemmat ovat pienituloisia tai vanhempien tulotasojen välillä on suuri ero. Etävanhemmalla ei ole oikeutta lapseen perustuvaan sosiaaliturvaan (esim. lapsilisä, asumistuki), jolloin pienituloisten vanhempien voi olla haastavaa toteuttaa vuoroasumista esim. asumisen kalleuden vuoksi. Tulisikin huomioida tarkemmin mahdollisuudet jakaa sosiaaliturvaetuudet lapsen molempiin koteihin (esim. asumistuki), kun lapsi asuu molemmissa kodeissa yhtä paljon. Toisaalta ohjeistuksessa vuoroasumisen elatusavun määrittämiseksi huomioidaan asumiskustannukset ja lapsen menot enemmän todellisen käytännön pohjalta, joka voi puolestaan edistää vuoroasumista.

Elatustuen määritelmässä tulee kuitenkin olla tarkkana kohtuullisuusarvioinnin kanssa, jotta puutteellinen elatuskyky tulee käytännössä huomioitua myös vuoroasumisen tilanteissa. Joissakin tilanteissa pienituloisilla vanhemmilla on molemmilla tarve elatustukeen ja tulee huomioida, että puutteellinen elatuskyky tulee todettua viimeistään kohtuullisuusarvioinnissa. Vuoroasuminen ei saa olla perusteena vähentää sosiaaliturvaetuuksia pienituloisilta perheiltä.

Elatusavun suhteen on myös huomioitava perheiden muuttuvat tilanteet ja hyvin erilaiset perhetilanteet lapsen kahdessa kodissa. Elatusavun suuruuden arvioiminen onkin voitava toteuttaa yksilöllisesti arvioiden ja huomioiden erilaiset tulotasot, perhekokoonpanot, asumiskustannukset, työllisyystilanteet ja perheiden yksilölliset menot (esim. sairaudenhoitokulut toisessa kodissa).

Elatusavun suuruuden arvioinnin ohjeessa tulee olla riittävästi erilaisia esimerkkejä erilaisista tilanteista ja sekä lastenvalvojan, että Kelan tulisi nähdä erilaiset laskentatavat juuri kyseistä perhettä parhaiten tukeviksi ja juuri kyseisen lapsen oikeuksia parhaiten turvaavaksi.

Kohtuullisuusarvioinnin tekeminen laskelman lopuksi onkin erityisen merkittävää näissä moninaisten perheiden tilanteissa, jotta lapsen oikeus riittävään elatukseen ja pienituloisten vanhempien tuki sosiaaliturvan kautta tulee huomioitua riittävästi.

Molemmilla vanhemmilla tulee olla todellinen mahdollisuus asua ja elää lapsen kanssa, mikäli perheessä vanhempien ja lapsen kesken vallitsee yhteisymmärrys siitä, että vuoroasuminen on perheelle paras vaihtoehto. Taloudellinen tilanne ja sosiaaliturvaetuudet voivat kuitenkin olla esteenä perheen hyvinvoinnin toteutumiselle. Tällöin lapsen oikeuksia riittävästä elatuksesta, hyvinvoinnista ja vanhempien kasvatuksesta rikotaan. Tähän tulee kiinnittää huomiota niin ohjeistuksessa, laskelmassa kuin kohtuullisuusarvioinnissa; lapsen elatusavun määrittämiseen liittyy hänen koko elämäntilanteensa konteksti.

3. Palvelut erotilanteessa

Lastenvalvojat tarjoavat sosiaalipalvelua eroperheille ja tämän palvelun tulisi toimia viiveettä ja perheiden hyvinvointia parhaiten tukien. Ohjeistuksen tarkentaminen lisää perheiden yhdenvertaista kohtelua. On kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että lastenvalvojilla on riittävästi tietoa ohjeistuksesta ja laskelmista, joihin he voivat perustaa lapsen oikeuksien turvaamisen ja vanhempien neuvonnan palveluihinsa.

Kannatamme elatusapuohjeeseen laskurin muokkaamista nimenomaan vuoroasumistilanteita varten niin, että laskuria voisivat hyödyntää sekä viranomaiset että vanhemmat. Tämä mahdollistaisi paremmin tilanteen arvioimisen ja elatusavun suuruudesta keskustelemisen ja laskentaperiaatteiden ymmärtämisen vanhempien välillä. Vanhempien toimiva vuorovaikutus on vuoroasumisen edellytys ja tukee lapsen oikeuksia.

4. Elatustukea varten tehtävää merkintää koskeva ohjeistus

Merkintää koskeva ohjeistus on esitetty ohjeessa selkeästi myös esimerkkien kautta. Tämä ohjeistus mahdollistaa vanhempien vastuun jakamisen ja selkeyttää myös elatustuen perusteita vuoroasumisessa. On kuitenkin muistettava kohtuullisuusarviointi tilanteissa, joissa kyseessä ovat pienituloiset vanhemmat tai vanhemmat, joiden elatuskyky on heikko.

5. Lisäykset täydentävään ohjeeseen vuoroasuvan lapsen elatusapuun liittyen

Lausuntomme pohjalta toteamme, että täydentävään ohjeeseen olisi hyvä lisätä vielä konkreettisia esimerkkejä erilaisista perhetilanteista (esim. tilanteet, jossa vuoroasumistilanteessa on vanhemmilla muita lapsia, joista he ovat elatusvelvollisia, tilanteet, joissa on toisessa perheessä sairauskuluja jne.).

Lisäksi ohjeesta puuttuvat lasten näkökulma ja lapsen oikeudet. Ohjeessa tulisi olla mainittuna lapsen oikeudet molempiin vanhempiinsa sekä riittävään elatukseen myös vuoroasumistilanteissa elatusavun määrittämisen perusteena. Toivottavaa olisi myös esittää lapsivaikutusten arviointi, kuinka ohjeen toteuttaminen vaikuttaa lasten oikeuksiin ja hyvinvointiin vuoroasumistilanteissa.

Vinberg Johanna

Pelastakaa Lapset ry - Asiantuntija lapsiperheköyhyys